

Asia: VN/8329/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumislain korvaukset (61-62 §)

Kotoutumislain korvausajan lyheneminen jopa siinä tapauksessa, että on vahva syy kotoutumisajan jatkamiseen, heikentää mahdollisuuksia edistää kotoutumista. Esityksessäkin mainitaan, että ”useat kunnat sekä Suomen Kuntaliitto ovat pitäneet laskennallisen korvauksen tasoa nousseisiin kustannuksiin nähden jo pitkään riittämättömänä”. (esitysluonnos, 7) Korvausajan lyhentäminen tulee vaikeuttamaan myös tilapäistä suojelua saavien kotikuntaa hakeneiden ukrainalaisten kotoutumisen edistämistä rahoituksen heiketessä myös heidän osaltaan.

Turulla ja muilla suurilla kaupungeilla on lisähaasteena, että pakolaiset muuttavat etenkin Turkuun ja pääkaupunkiseudulle muista kunnista. Kun korvausaikaa on jo käytetty muussa kunnassa, jossa ei kotoutumiseen välttämättä ole panostettu yhtä paljon kuin Turussa, joutuu Turku hoitamaan kotoutumisen pahimmillaan ilman korvausta (kahden vuoden jälkeen muuttaneet pakolaiset tai kolmen vuoden jälkeen muuttaneet kiintiöpakolaiset).

Tulkkauskustannusten leikkaaminen on osittain ristiriidassa hallintolain kanssa. Viranomaisen tulee huolehtia siitä, että asiakas saa palvelun kielellä, jonka hän riittävän hyvin ymmärtää (ei vain kotoutumisaikaiset vaan myös muut asiakkuudet). Tämä asettaa virkatehtävänsä suorittavan viranomaisen haastavaan tilanteeseen. Viranomaiskieli on usein haastavaa peruskielitaidonkin omaavalle. Tulkkauksen tarpeen vähentämiseksi sekä työllisyyden ja kotoutumisen edistämiseksi tulisi panostaa riittävästi myös jo kotoajan ylittäneiden kielikoulutuksiin. Säästöjä ei synny julkisen sektorin kannalta, koska käytännössä kotoajan ylittäneiden viranomaispalveluissa tulkkia tarvitsevien kustannukset tulevat ko. viranomaisen (kunnan tai hyvinvointialueen) maksettaviksi ilman valtion korvauksia.

Kynnys tulkitemispalveluiden käyttämiseen nousee entisestään, mikä johtaa sekä väärinymmärrysten lisääntymiseen, asiakkaan oikeuksien toteutumattomuuteen sekä asiakkaan omien ei-ammattitaitoisten tulkkien käyttämiseen. Usein nämä omat tulkit ovat asiakkaiden lapsia tai ystäviä, mikä aiheuttaa hallituksen esityksessäkin todettuja haasteita. Monikielisten ohjaus- ja neuvontapalvelujen tehtävänä ei ole toimia tulkkina eikä niiden kautta siten käytännössä pystytä alentamaan tulkkauskustannuksia. Tulee muistaa, että sekin toiminta siirtyy lakisääteiseksi ja korvattavaksi valtionosuuksilla ja siinä yhteydessä valtion rahoitus suurten kaupunkien kannalta vähenee, kun valtion osuudet jaetaan myös niille kunnille, jotka eivät edes pysty toteuttamaan tätä palvelua.

Maahanmuuttajaäitiin/vanhempiin panostaminen on tärkeä uudistus. Turku on järjestänyt tulevan lain mukaista kotiäititoimintaa jo vuosia. Rahoitus tähän toimintaan on saatu osittain pakolaiskorvauksista, mikä aiemmin rajasi myös muista syistä maahan tulleiden äitien osallistumista toimintaan. Onkin kannatettavaa, että erillinen raha mahdollistaa paremmin toiminnan ulottamisen kaikkiin palvelun tarpeessa oleviin vanhempiin. Tärkeää on lakiesityksen 60 §:n esimerkki siitä, että rahoituksella voidaan kustantaa avoimen varhaiskasvatuksen tai kerhotoiminnan järjestämisestä syntyviä kuluja, kun vanhemmat osallistuvat kotoutumista edistäviin palveluihin. Huomionarvoista on, että esityksessä puhutaan vanhemmista, eikä ainoastaan hallitusohjelman tavoin naisista. Riskinä on, että kun kotoutumissuunnitelma laaditaan ja asiakas ei osallistu toimintaan tai toiminta ei ole vaikuttavaa, kotoutumisaikaa ei ole käytetty tehokkaasti.

84 §:ssä esitetty tiedonsaantioikeus kotihoidon tukea saavista on kannatettava ajatus, mikä helpottaa huomattavasti sitä, että kotihoidon tukea saavia tulisi metsästää toreilta ja turuilta. Toivottavasti Kotodigi ratkaisee tiedonkulun haasteet eri kotoutumiseen osallistuvien tahojen kesken ja lakiesityksessä esitetty tiedonvaihto viranomaisten välillä onnistuu laissa esitetyllä tavalla. Haasteena kotiäititoiminnassa on ollut kotihoidontuella olevien vanhempien tavoittaminen etenkin sen jälkeen, kun sosiaalipalvelut siirtyivät hyvinvointialueille. Toivottavasti lailla onnistutaan helpottamaan kuntien tiedonsaantia kohderyhmästä, jolle palvelua tarjotaan.

Maksu käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkauskustannuksesta (32 a §)

Maksujen periminen käyttämättä jääneistä palveluista on periaatteessa kannatettavaa oppimisprosessinakin maan käytäntöihin, mutta käytännössä vaikea järjestää. Turun nykyisen kilpailutetun sopimuksen mukaan tulkkaushinta on 62,60 euroa tunnilta arkipäivisin, mikä ylittää perittäväksi tarkoitetun summan eli 51,50 euroa. Tämän periminen varattomilta asiakkaalta esimerkiksi kiintiöpakolaiselta voi olla haastavaa.

Perintää vaikeuttaa myös se, että tulkkauspalvelujen asiakkaat eivät ymmärrä perintätoimen käyttämiä kieliä. Laskun tai sen selitteen kääntäminen asiakkaan ymmärtämälle kielelle voi tehdä perinnästä kunnan kannalta tappiollista, kun perintään yhdistetään muut kulut. Turun toimiessa työvoima-alueen työvoimaviranomaisena sille tulisi vastuu myös muiden palveluihin tulemattomien tulkitemiskustannusten perimiseen. Ohjeistuksesta palvelun käyttämättä jäämisestä seuraavasta perinnästä olisi hyvä tehdä valtakunnallisesti mahdollisimman monella eri kielellä. Myös sen harkitseminen, onko perintä kohtuuton, kuluttaa jonkun työaikaa ja aiheuttaa kustannuksia. Jos

hyväksyttävänä syynä perimättä jättämiseen on asiakkaan sairastuminen, miten tämän aitous todennetaan, edellytetäänkö äkillisessä flunssassa lääkärin todistusta?

Alaikäisenä yksin tulleiden tuki (34, 69 §)

Alaikäisenä maahan tulleet asiakkaat työllisyyspalveluissa vaativat usein monialaista ja syvällistä ohjausta, huomioiden kaikki elämän osa-alueet. Heillä on tyypillistä koulutuksien keskeyttämiset ja muut oppimisen haasteet. Heidän osaltaan on tärkeää saada monialainen yhteistyö toimimaan saumattomasti. Aikuistumisen tuki on sosiaalityötä, mutta monialaisessa kotoutumissuunnitelmassa voi olla myös kunnan tuottamia ja korvattavia palveluja. Nuorta tuetaan itsenäisessä asumisessa ja häntä ohjataan koulutukseen tai työelämään sekä harrastuksiin ja vapaa-ajan toimintaan. Lisäksi harjoitellaan virallisten asioiden hoitamista ja nuorille annetaan tukea psyykkisestä ja fyysisestä terveydestä huolehtimiseen. Nuorta tuetaan myös elämänhallinnassa, kotoutumisessa, lupa-asioissa ja yhteydenpidossa perheeseen sekä tarvittaessa perheenyhdistämisprosessissa.

Koska alaikäisenä ilman huoltajaa saapuneen nuoren sosiaalinen verkosto koostuu pääasiassa samassa tilanteessa olevista nuorista, on olennaista tarjota hänelle pysyviä aikuiskontakteja. Aikuistumisen epäonnistuminen voi ilmetä häiriökäyttäytymisenä tai syrjäytymisenä, millä tietysti on vaikutuksia kaupunginkin kannalta. Sinänsä aikuistumisen tuen laskemisessa on looginen yhteys lastensuojelulain ikärajiin, mutta sosiaalityössä on vastuu kaikista asiakkaista, eikä sitä kautta todennäköisesti aiottuja säästöjä synny kulujen siirtyessä muille kustannuspaikoille hyvinvointialueella ja kunnissa. Esitysluonnoksessakin todetaan, että ”riskinä on, että kyseessä olevat nuoret tarvitsevat kuitenkin esimerkiksi aikuissosiaalityön, mielenterveyspalveluiden tai opiskelijahuollon palveluita ja kokonaistaloudellisesti arvioituna säästöt jäävät ennakoitua vähäisemmiksi”.

Esityksessä todetaan, että ”Onnistuneilla kotoutumista edistävillä palveluilla kustannuksia voidaan kokonaisuudessaan hillitä pitkällä aikavälillä. Lisäksi kolmannen sektorin rooli kotoutumisen edistämässä on merkittävä myös alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden kotoutumisessa.” Tämä on totta ja huomattavissa jo esimerkiksi opiskelijahuoltopalveluissa. Kolmannen sektorin roolia myös alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden kotoutumisen kotoutumisessa on tärkeä huomio, mutta siinäkin tarvitaan koordinoitua ja resursseja. Aikuistumistukeen olisi syytä panostaa enemmän. Epäonnistuminen näissä prosesseissa voi maksaa yhteiskunnalle todella paljon. Häiriökäyttäytyminen on suuri riski, mielenterveyshaasteiden ja sukupolvien yli ulottuvien ongelmien lisäksi. Epäonnistuneesti aikuistuneistakin tulee vanhempia. Vanhempien kotoutumiseen ja kieliongelmiin liittyvät negatiiviset vaikutukset siirtyvät lapsille ja vaikuttavat heidän elämänlaatuunsa ja työllistymiseen. Vaikka epäonnistuneesti kotoutuneiden lapset ovat kasvaneet Suomessa ja puhuvat täydellisesti suomea, heillä on maahanmuuttajakompleksi, he eivät tunne oloaan kotoisaksi Suomessa eivätkä myöskään tunne motivaatiota työhön ja yhteiskunnan hyvinvoinnin tukemiseen. Pitkällä aikavälillä, riittävä ja tarkoituksenmukainen tuki aikuistumis- ja kotoutumisvaiheessa maksaa itsensä takaisin yhteiskunnalle säästöinä esimerkiksi mielenterveys- ja työttömyysturvakustannuksissa.

Pakolaisten vastaanotto (44 §)

Kiintiöpakolaisten jääkaapin täyttäminen on saanut lakitasolla kohtuuttoman suuren merkityksen. Sinänsä uudistus, jossa hyvinvointialue vastaa tämänkin ryhmän osalta sosiaalityöstä, on

kannatettava, mutta hyvinvointialueen ja kunnan välisiin jako-osuuksiin puuttuminen tällä perusteella on helposti kohtuutonta, kun tämän kustannusvaikutukset ovat pieniä Turkuun ja muihin suuriin kaupunkeihin tulevien pakolaismäärien osalta enemmistön muuttaessa omatoimisesti. Mikäli kunnan osuus pakolaiskorvauksista pienenee, niin kuin on esitetty, yhä harvempi kunta on valmis ottamaan kiintiöpakolaisia vastaan heistä aiheutuvien kustannusten kaatuessa kunnalle. Omatoimisuuden lisääminen on jo nyt koko kunnan kotoutumisen edistämisen tärkein tehtävä, mutta tämä vaatii asiakkaan ohjausta- ja neuvontaa, mikä on haastava järjestää vähenevillä resursseilla.

Haasteena on myös DVV-palveluiden hitaus. Voi olla, että kuntaan tullessa asiakasta ei ole vielä rekisteröity edes maahan ja se täytyy hoitaa kunnan toimesta, kunta hoitaa myös ennakkoon Kelalle hakemuksen maksukortista toimeentulotukea varten. Nyt DVV:llä on mennyt 3–4 kuukautta kiintiöpakolaisen kuntapaikalle rekisteröinnissä. Tämä hidastaa ohjausta kaikkeen omatoimiseen tekemiseen. Kiintiöpakolaisten osalta aika on suhteettoman pitkä, ottaen huomioon systemaattisen UNHCR:n toiminnan sekä Maahanmuuttoviraston kiintiövalintadelegaatioiden toiminnan jo ennen Suomeen valintaa ja tuloa.

Vasta asiakkaan tultua kuntaan, voidaan tarkastella hänen alkukartoituksensa ja kotoutumissuunnitelmansa tekoa yhdessä hyvinvointialueen kanssa.

Muut huomiot

Maahanmuuttaneiden kotoutumista ja työllistymistä edesauttavat kotoutumista edistävät palvelut. Leikkaukset näistä palveluista ja palvelujen vähentäminen sitä kautta heikentävät kotoutumisen onnistumista, mikä tulee huomattavasti kalliimmaksi epäonnistuneena kotoutumisena kuin panostaminen kotoutumisen edistämiseen alkuvaiheessa. Maahanmuuttajien syrjäytymisellä ja sen seurauksilla on iso hintalappu. Kotoutumiseen kohdistettavien leikkausten sijaan tarvitaan vahvempaa panostusta alkuun, jotta maahanmuuttajista tulee mahdollisimman pian hyvinvoivia suomalaisen yhteiskunnan rakentajia. Maahanmuuttaneiden työllistyminen lisää verotuloja ja vähentää sosiaalietuuksien käyttöä.

32 §:ssä mainittu mahdollisuus siirtyä joustavasti kotoutumisajan omaehtoisesta opiskelusta työllisyysuunnitelman mukaiseen opiskeluun ilman keskeytystä on hyvä uudistus ja vähentää turhia byrokraattisia toimia ja keskeytyksiä.

86 §:ssä esitetään tiedonsaantioikeuksia käsittelevään kohtaan lisättäväksi työvoimaviranomaiset, mikä on hyvä lisäys, vaikka työllisyysasiat siirtyvätkin kuntien vastuulle.

Helva Mika
Turun kaupunki